

IDEJA VSEŽIVLJENJSKOSTI UČENJA PRI SLOVENSKIH PROTESTANTIH

Zadnja desetletja se na področju vzgoje in izobraževanja oblikujejo nove smernice in zahteve, pri čemer se zmeraj več pozornosti namenja izobraževanju in učenju odraslih, vse pomembnejša pa postajajo tudi spoznanja o nujnosti učenja skozi vse življenje. Pri odraslih je očiten premik poudarka s formalnih oblik in metod izobraževanja ter učenja na neformalno in priložnostno učenje.

Reformacija je s svojima zahtevama po individualiziranem vzpostavljanju stika z Bogom in po tem, da naj bi Sveto pismo prebirali verniki sami v svoji materinščini, postavila novo paradigmo razumevanja učenja skozi vse življenje, ki pravzaprav implicira nekatere komponente sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja. Kar pa se tiče vprašanj izobraževanja in učenja odraslih, so se protestanti pri nas in v drugih deželah bolj ali manj uspešno soočali z njim. Predvsem zaradi pomanjkanja izobražencev, tj. učiteljev in duhovnikov, so nemški protestantski pedagogi največjo pozornost namenjali sekundarni stopnji izobraževanja (latinskim šolam, gimnazijam itn.), niso pa se toliko ukvarjali z opismenjevanjem ali drugimi oblikami izobraževanja in učenja odraslih.

Slovenski protestanti se praviloma niso razlikovali od nemških, kar pomeni, da sta bila največji poudarek in pozornost namenjena sekundarnemu izobraževanju. Z izjemo Trubarja se naši protestantski pedagoški pisci in drugi teoretiki praviloma niso posebej in sistematično ukvarjali z vprašanji izobraževanja in učenja po zaključku formalnega šolanja. Pri Trubarju lahko identificiramo oboje, tako komponente izobraževanja, tj. opismenjevanja, odraslih kot tudi komponente sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja. Svoja dela je, po lastnih besedah, zasnoval tako, da se lahko iz njih učijo vsi, ne glede na starost, tako mladi kot tudi stari.

vseživljenjsko učenje, reformacija, Trubar, sekundarne šole, opismenjevanje, osebni razvoj

In recent decades new trends and demands are increasingly gaining importance in the field of education. More attention is focused on adult education and the awareness of the need for lifelong learning is increasing. We can also identify an apparent shift of emphasis from formal methods of adult education toward informal learning. The Reformation's demands for individualised contact with God and for the faithful reading the Bible in their mother tongue introduced a new paradigm of learning through one's entire life and in fact included some components of the modern concept of lifelong learning. Protestants in Slovenia and elsewhere, with differing degrees of success, addressed problems of education and adult learning. But because of a shortage of suitably educated teachers and priests, German Protestant pedagogues focused most of their attention on secondary education (Latin schools, gymnasiums etc.), and did not concern themselves so much with literacy or other forms of adult learning. In this regard, Slovene Protestants did not differ greatly from their German counterparts. With the exception of Trubar, Slovene Protestant pedagogues and other theorists usually did not deal systematically with questions of education and learning after formal schooling. Primož Trubar, however, did consider adult literacy, as well as some components of the modern concept of

lifelong learning. He planned most of his publications in a way, saying that all, irrespective of their age, could learn from them.

lifelong learning, Reformation, Trubar, secondary schools, literacy, personal development

1 Uvod in opredelitev pojmov

V zadnjih desetletjih se na področju vzgoje in izobraževanja oblikujejo nove smernice in zahteve, pri čemer se zmeraj več pozornosti namenja izobraževanju in učenju odraslih. Sodobnost vnaša drugačno razumevanje izobraževanja in učenja, ki se ne omejuje zgolj na izobraževanje v mladosti, ampak se širi tudi v čas odraslosti in starosti. Pri odraslih je očiten tudi premik poudarka s formalnih oblik in metod izobraževanja ter učenja na neformalno in priložnostno učenje.

V drugi polovici dvajsetega stoletja se je začel uveljavljati koncept vseživljenjskega učenja, smisel katerega je, da se posameznik uči in pridobiva različna znanja tudi po zaključku svojega formalnega izobraževanja, ne glede na stopnjo izobrazbe. Tako naj bi znanja in spretnosti pridobival in razvijal pravzaprav vse do konca življenja.

Pred dvajsetim stoletjem ne pedagoški teoretiki ne praktiki niso veliko razmišljali o učenju odraslih. Najpomembnejše vprašanje, ki pa je bilo pogojeno z družbenimi razmerami, je bilo predvsem, koliko in kako izobraževati otroke in mladino, kako jim posredovati osnovna znanja itn. V zvezi s pridobivanjem znanj in spoznanj odraslih je večinoma šlo za že formalno izobražene, ne pa toliko za začetno opismenjevanje. V vsakem zgodovinskem obdobju lahko identificiramo posamezne komponente vseživljenjskega učenja, pri čemer lahko ugotovimo, da je bil od srednjega veka naprej motiv predvsem religiozen. Pomembni cerkveni teoretiki, kot npr. Gregor Veliki, Smaragd, Bernard iz Clairvauxa itn., so zahtevali od redovnikov in duhovnikov, da redno berejo Sveto pismo in druge »svete spise«, kar je bilo v funkciji razvoja posameznikove osebnosti – za utrjevanje pobožnosti so bile namenjene predvsem molitve (prim. Vidmar 2006: 44s). V raznih redovnih pravilih je bila sicer postavljena zahteva, da se mora odrasli kandidat za redovnika naučiti brati, če tega še ne zna, vendar je učenje branja namenjeno predvsem prebiranju duhovnih tekstov.

V nadaljevanju bomo analizirali, kako so se v reformaciji, ki je izhajala iz zahteve po individualiziranem vzpostavljanju stika vernikov z Bogom in ki je izpostavljala zahtevo po tem, da bi naj Sveto pismo prebirali verniki sami v svoji materinščini, protestanti pri nas in v drugih deželah soočali z izobraževanjem in učenjem odraslih.

2 Razmere v času širjenja reformacije v Nemčiji

Martin Luther je kot utemeljitelj in vodilni predstavnik reformacije kmalu spoznal, da je za širjenje vere in tudi za ohranjanje zahtevnejših cerkvenih in posvetnih

poklicev nujno potrebna (re)organizacija šolstva. Sam svojih pedagoških pogledov sicer ni razvil in predstavil v programski obliki ali sistemu, so pa njegove misli in rešitve kljub temu imele močan vpliv na razvoj teorije in prakse vzgoje in izobraževanja v protestantskih deželah. Prepričan je bil, da sta vzgoja in izobraževanje stvar treh temeljnih družbenih institucij: družine, šole in Cerkve. Vsaka izmed njih ima v zvezi z vzgojo in izobraževanjem svoje poslanstvo, naloge, dolžnosti, pa tudi pravice (prim. tudi Bertin 1961: 221ss; Roth 1898: 34). Na področje vzgoje in izobraževanja je Luther s svojo avtoriteto javno posegel šele tedaj, ko je postalo očitno, da kljub vsem dobrim željam ter možnostim individualizacije religije ljudje svojih otrok ne bodo iz lastnega nagiba pošiljali v šolo, po drugi strani pa tudi šol ne bo nihče prostovoljno vzdrževal.

Leta 1520 je Luther zato v odprtem pismu nemškemu plemstvu z naslovom *Krščanskemu plemstvu nemške narodnosti o izboljšanju krščanskega stanu* izrazil željo, naj bi se tako dečki kot deklice vsakodnevno vsaj eno uro učili Sveto pismo. Zatem je čez štiri leta, to je leta 1524, napisal okrožnico z naslovom *Mestnim svetnikom vseh mest Nemčije, da morajo ustanavljati in vzdrževati krščanske šole*, v kateri predvsem mestnim oblastem nalaga skrb in dolžnost za šolstvo. V skladu z zahtevami okrožnice bi morala biti ena izmed najpomembnejših nalog posvetnih oblasti, da bi povsod, kjer je to mogoče, ustanavljale šole za otroke (za dečke in za deklice), v katerih bi se ti mogli vsak dan šolati po uro ali dve. Ker po njegovem vsi otroci nimajo naravnih sposobnosti za »učenjake«, ampak so bolj nadarjeni za opravljanje raznih poklicev v obrti ali kaj drugega, je prepričan, da bi bilo najprimerneje, ko bi se po absolviranju elementarnih znanj naprej šolali le najbolj nadarjeni dečki, ki bi jih namenili za poklic učitelja ali duhovnika. Za deklice nadaljnega šolanja ne predvideva. Kot zadnji pomembnejši spis, v katerem eksplicitno govori o organizaciji, namenu in ciljih šolanja, je leta 1530 izdal *Govor ali pridigo, da je treba otroke pošiljati v šolo*, kjer zahteva izobraževanje tako za laični kot za duhovniški stan, z namenom ohranitve pomembnih poklicev. V tem kontekstu je novost njegova zahteva, naj se učijo latinsko brati in pisati tudi fantje, ki niso tako nadarjeni. Ta Luthrova zahteva, naj se tudi manj nadarjeni dečki izobražujejo na sekundarni stopnji, dejansko pomeni spremembo v razumevanju elementarne šole kot izključno izbirne šole, s tem pa tudi redefinicijo poslanstva elementarne šole nasploh. Od posvetnih oblasti, ki jim je v prejšnjih spisih naložil skrb za ustanavljanje in upravljanje šol, dodatno zahteva, naj prisilijo podložnike, da pošiljajo otroke v šolo. To je pomenilo zahtevo po neke vrste šolski obveznosti, ki pa seveda v tistem času še ni bila uresničena (prim. Driesch in Esterhues 1960: 229s; Roth 1898: 19–24).

Veliko idej in zahtev protestantskih pedagogov je predstavljalo novost ali pa je celo pomenilo preobrat v pedagoški teoriji, vendar v praksi elementarno oziroma ljudsko šolstvo v Nemčiji z reformacijo ni doživelo skorajda nobene spremembe. Za osnovni pouk branja, pisanja in računanja so, tako kot že prej, še zmeraj skrbele predvsem »nemške« in pisarske šole v mestih ter cerkovniške šole na podeželju

(prim. Driesch in Esterhues 1960: 236s). V času reformacije so tudi v Nemčiji imeli težave z učiteljstvom, za kar je obstajalo več razlogov. Po eni strani je morala »nova« Cerkev šele na novo formirati in izobraziti učitelje v skladu s svojimi zahtevami, po drugi strani pa je učiteljev zaradi izjemno slabih dohodkov in nizkega družbenega ugleda, podedovanega še iz srednjega veka, močno primanjkovalo. Tožbe učiteljstva v tistem času so bile neizčrpne in pretresljive, zelo ilustrativno in plastično je njihov težek in nezavidljiv položaj prikazal Philipp Melanchthon, utemeljitelj protestantskega sekundarnega in terciarnega izobraževanja, v govoru *Težave učiteljstva*. Šolništvo oziroma učiteljski poklic tudi zato ni mogel dobiti večje veljave, ker je v splošnem pomenil le dodatek oziroma prehodno zaposlitev med čakanjem na duhovniško službo, in vsakdo je, kolikor je bilo mogoče hitro, želel pobegniti *ex pulvere scholastico* v »paradiž boljše župnije« (Paulsen 1919: 210; Roth 1898: 66).

Z zahtevama po individualiziranem vzpostavljanju stika z Bogom in po tem, da naj bi Sveto pismo prebirali verniki sami v svoji materinščini, je reformacija postavila novo paradigmo razumevanja učenja skozi vse življenje, ki pravzaprav implicira nekatere komponente sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja. Če pogledamo in analiziramo vprašanja izobraževanja in učenja odraslih, so se protestanti v Nemčiji z njimi bolj ali manj uspešno soočali oziroma so jih bolj ali manj sploh tematizirali. Nemški protestantski pedagogi so največ pozornosti namenjali sekundarni (latinskim šolam, gimnazijam itn.), pa tudi terciarni stopnji izobraževanja, predvsem zaradi velikega pomanjkanja izobražencev, tj. učiteljev in duhovnikov, zelo malo ali skoraj nič pa se niso ukvarjali z opismenjevanjem in drugimi oblikami izobraževanja in učenja odraslih.

3 Razmere v času reformacije na Slovenskem

Na Slovenskem so v času reformacije vladale popolnoma drugačne razmere kot v Nemčiji. V vseh slovenskih deželah so bili deželni vladarji Habsburžani, ki so ostajali katoličani, deželno plemstvo pa je bilo pretežno protestantsko ali pa je bilo protestantizmu vsaj naklonjeno. Zaradi tega je imelo deželno plemstvo velike težave z uveljavljanjem določenih zahtev, ki so bile tam, kjer je deželni/državni vladar prevzel ideje reformacije, skorajda samoumevne oziroma so bile v pristojnosti deželnih/državnih vladarjev (cerkvena ureditev, organizacija šolstva, finančne zadeve itn.). V tem kontekstu lahko izpostavimo situacijo na Kranjskem, kjer je mogoče dobiti vtis, da deželno plemstvo bodisi res ni imelo zadostnih materialnih sredstev, potrebnih za vzpostavitev šolstva, bodisi sredstev ni želelo prispevati.

V zvezi z uveljavljanjem protestantizma na Kranjskem so v precejšnji meri nastopali tudi problemi jezikovne narave, predvsem med širšimi sloji prebivalstva. Kranjsko prebivalstvo, ki je bilo večinoma podeželsko, je govorilo pretežno slovensko, medtem ko je bil v tistem času jezik izobraženstva in šol še zmeraj humanistična latinščina, višji sloji pa so praviloma komunicirali med seboj v nemščini.

Predvsem zaradi tega je pomen dela slovenskih protestantov na področju uveljavljanja slovenskega jezika kot jezika knjige, jezika vzgoje in izobraževanja in ne nazadnje tudi jezika omike toliko večji, pri čemer moramo nedvomno izpostaviti Primoža Trubarja. Trubar je svojo zahtevo po organizaciji šolstva in izobraževanja nasploh utemeljeval še z dodatnimi razlogi kot protestanti v Nemčiji. Tam je bila nemščina kot materinščina že uveljavljena kot pisni jezik, imela je že svojo jezikovno normo, prav tako so Nemci že imeli izobražence, ki so ustvarjali tudi v materinščini. Tudi zato je Luther že lahko želel in zahteval, da je treba brati Sveto pismo v materinščini ter na tej podlagi vzpostavljati individualni stik z Bogom in da naj tako dečki kot deklice obiskujejo šolo vsaj eno ali dve uri na dan zaradi elementarnega opismenjevanja, ki bi jim omogočalo prej omenjeno.

Kot rečeno, so bile v slovenskih deželah razmere veliko težje, tako glede pisnega jezika kot tudi splošnega stanja izobraženosti (prim. tudi Ciperle 1996: 166). Razen želje po neposredni komunikaciji vsakega posameznika s »svetimi spisi« in z Bogom v materinščini si je moral Trubar prizadevati tudi za uveljavitev materinščine kot pisne norme ter za dvig splošne kulturne ravni prebivalcev slovenskih dežel. Pri tem lahko nedvomno ugotovimo, da se je tako pri Trubarju in pri njegovem gorečem zavzemanju za ustanavljanje šol in izobraževanje otrok, pa tudi odraslih, kot tudi pri drugih slovenskih protestantih, razen prevladujočega verskega nagiba, intenzivno pojavljala še iskrena želja po tem, da bi dvignili »preproste Slovence« iz kulturne zaostalosti (prim. Schmidt 1986: 206; Rupel 1951: 112).

Prevladujoče stanje na tem področju v tistem času nam nazorno ilustrira zaplet v zvezi s štipendijami na Univerzi v Tübingenu. Trubar je leta 1562 kranjskim deželnim stanovom predstavil ponudbo witemberškega vojvode Krištofa, da bi lahko dobili dve štipendiji, ki bi omogočali študij na Univerzi v Tübingenu. Predstavniki deželnih stanov so ponudbo sprejeli in nato intenzivno iskali primerne kandidate, vendar »se je izkazalo, da ni takih dijakov, ki bi bili pripravljeni za visoko šolo« (Rupel 1965: 11). V zvezi s tem dogodkom je Trubarju prišlo na misel, da bi bilo v Ljubljani nujno potrebno ustanoviti izobraževalno institucijo, katere naloga bi bila tudi priprava na študij na univerzi. Kot izpričujejo dokumenti, je bil Trubar dejansko pobudnik ustanovitve stanovske šole (*Landschaftsschule*) v Ljubljani:

Mi namreč, ki smo še posebej spoznali, da so šole Cerkvi potrebne kot leva roka, smo že od vsega začetka skrbi zanje posvetili največ pozornosti in smo prvake naše dežele z mnogimi prošnjami in moledovanjem naposled prepričali, da so naklonjeno in širokosrčno obljubili pomoč ter določili sredstva za ustanovitev in izgradnjo večje šole tukaj v Ljubljani. (Rupel 1951: 112.)

Na podlagi intenzivnih Trubarjevih prizadevanj so leta 1563 deželni stanovi ustanovili stanovsko šolo v Ljubljani. Šola se je imenovala stanovska, ker so jo ustanovili in financirali deželni stanovi, njeni učenci pa so bili večinoma otroci predstavnikov deželnih stanov. Stanovski šoli sta bili ustanovljeni tudi v Gradcu in Celovcu, po letu 1578, ko je bila sprejeta in podpisana tako imenovana Bruška pacifikacija, pa so imele vse tri stanovske šole večidel poenoten program. Ljubljanska

stanovska šola je bila najprej enorazrednica, nato pa se je od leta 1566 – pod vodstvom enega najpomembnejših slovenskih protestantskih izobražencev in šolnikov Adama Bohoriča, ki je bil v času svojega študija na Univerzi v Wittenbergu učenec Philippa Melanchthona, na kar je bil sam zelo ponosen – začela hitreje razvijati v pravo sekundarno šolo. Dokončno se je ljubljanska stanovska šola pod vodstvom Nikodema Frischlina uveljavila kot pripravljavnica na univerzitetni študij, bila je celo enakovredna nemškimi protestantskim gimnazijam po letu 1584. Po ukazu deželnega vladarja je leta 1598 morala prenehati z delovanjem (prim. Vidmar 2005: 124–128).

Pri analiziranju stanja in razmer na področju vzgoje in izobraževanja na Slovenskem v času reformacije ne moremo mimo *Cerkovne ordninge*, tj. ureditve in organizacije Cerkve in šolstva, ki jo je leta 1564 napisal Trubar. Sestava in izdaja cerkvene uredbe kot normativnega akta je bila v tistem času pravica in naloga deželnih vladarjev, zaradi česar je imel Trubar velike težave z njeno izdajo in uporabo na Kranjskem. Kot v mnogih drugih stvareh se je tudi pri sestavljanju *Cerkovne ordninge* Trubar zgledoval po vzoru *Wittenberške cerkvene ureditve* iz leta 1559, saj je tam kot kaplan in župnik preživel velik del svojega življenja. V nemških protestantskih deželah/državah so bile šolske uredbe, s katerimi so posvetne oblasti vzpostavile sistem in strukturo izobraževanja, praviloma del Cerkvinih uredb, ki so pomenile (re)organizacijo verskega in šolskega življenja v posamezni deželi/državi, ki je sprejela protestantizem. Po wittenberški uredbi so se zgledovale mnoge nemške dežele in šole (prim. Vidmar 2005: 75–77).

Razloge za ustanavljanje šol je navedel v *Cerkovni ordningi* Trubar sam:

Obena dežela, ne mejsto ne gmajna ne mogo prez šul, prez šularjev inu prez vučenih ludi biti, ne deželskih ne duhovskih riči prov rovnati ne obdržati. Tu vsaki zastopni človik more lahu zastopiti. (Trubar 1975: 74.)

Bistvena razlika med *Cerkovno ordningo* in *wittenberško cerkveno uredbo*, pa tudi vsemi nemškimi protestantskimi zapisi, nastane, ko bi moral Trubar izdelati konkretno organizacijo šolstva v deželi, predstaviti ureditev šol, stopnje šolanja, učne načrte itn. Vsega tega namreč v kranjski uredbi ni, saj se je Trubar najverjetneje zavedal realnosti in ni hotel pisati o neuresničljivih stvareh. Njegov »načrt« organizacije šolstva je sicer v splošnem predvidel šole v vsakem mestu, trgu in župniji. V mestih in trgih je načrtoval ustanovitev nemških šol in latinske šole, po župnijah pa šole, v katerih bi bil učni jezik slovenščina:

Cesarji, krali, vijudi inu vsa žlaht oblast inu gosposčina so dolžni [...] v slednim mejstu, v trgu in per sledni fari šulmojstre inu šularje držati, v mejstih inu trgih de se latinsku inu nemšku, per tih farah od farmoštrov, podružnikov inu mežnarjev tu slovensku pismu, brane inu pisane vuči. (Trubar 1975: 75.)

Primož Trubar se pokaže tudi kot utemeljitelj protestantskega elementarnega šolstva na Kranjskem, ko od župnikov zahteva, naj v svojih župnijah poskrbijo za učitelja, ki bo elementarna znanja posredoval tako dečkom kot deklicam:

Raven tuga en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suje fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčiče inu deklice, purgarske inu kmetiške otroke vuči slovenski brati inu pisati, ta katehizmus zred s to kratko izlago izvuna povedati. (Trubar 1975: 95.)

V času reformacije je bilo na Slovenskem dejansko ustanovljenih nekaj ljudskih šol, vendar je njihovo število neznano. Vsekakor jih je bilo malo, delno tudi zaradi nasprotovanja posvetnih in cerkvenih oblasti v naših deželah (prim. Schmidt 1986: 207). V zvezi z ustanavljanjem šol sta bila med (naj)pomembnejšimi problemi financiranje šole ter učiteljski kader, ki ga je primanjkovalo.

V splošnem velja v slovenskem pedagoškem zgodovinopisju prepričanje, da je razlika med Trubarjevim in Luthrovim pojmovanjem ljudske/osnovne šole v tem, da jo je Luther opredelil kot izbirno šolo, Trubar pa kot splošno izobraževalno šolo: »Luthru je potemtakem žljudska' šola izbirna šola. Naloga ljudske šole pa ni izbirati *najboljše* učence za nadaljnji študij, marveč dajati osnovno splošno izobrazbo *vsem*.« (Schmidt 1986: 206.) Pri tem praviloma ni bilo upoštevano Luthrovo redefiniranje pojma ljudske šole iz leta 1530. Prevladalo je prepričanje, da je Trubarjeva ljudska, torej osnovna šola v funkciji splošnega izobraževanja vseh otrok, Luthrova nemška pa je izbirna. Taka interpretacija je omogočila izpeljavo trditve, da je Trubar pravzaprav že pred Komenskim vzpostavil koncept osnovne šole.

Z namenom dokončno opraviti z reformacijo je deželni vladar leta 1580 izdal ukaz, po katerem svoboda vere za pripadnike augsburške veroizpovedi velja le za gospodo ter za člane gosposkega in viteškega stanu, ne pa več za njihove podložnike, prav tako tudi ne za prebivalce mest in trgov. Še bolj je deželni knez zaostрил situacijo na področju šolstva leta 1587, ko je izdal odlok, po katerem je prepovedal mladini iz njegovih dednih dežel, da bi se izobraževala na tujih latinskih šolah in univerzah.

4 Slovenski protestanti in vseživljenjsko učenje

Protestanti so od ljudi zahtevali redno branje svetih spisov skozi vse življenje. Kot razlog za njihovo prebiranje so navajali (tudi) oblikovanje oziroma razvijanje osebnosti posameznika. Ugotovimo lahko, da je pri tem šlo v bistvu za enako utemeljitev, kot so jo navajali že v srednjem veku. Bistvena razlika med srednjeveškim in protestantskim pojmovanjem razvoja posameznikove osebnosti je v tem, da se protestantske zahteve po branju demokratizirajo in prenesejo iz ozke skupine posvečenih (duhovščine) na vse ljudi, to je na vse sloje prebivalstva, razen tega tudi literatura ni več zgolj v latinščini, ampak predvsem v njihovi materinščini. Iz tega bi lahko izpeljali sklep, da ima v protestantizmu v principu vsakdo, ne glede na stan, spol ali starost, po zaključku katere koli vrste, stopnje ali oblike formalnega izobraževanja možnost kontinuiranega razvoja in učenja skozi vse življenje. V resnici se je z reformacijo in njeno načelno demokratizacijo zahteve po izobraževanju začel proces, ki je dosegel svoj vrh v drugi polovici sedemnajstega stoletja z Janom

Amosom Komenskim. Komenský je lahko na teh podlagah opredelil in zasnoval svoj koncept v marsičem še danes aktualnega vseživljenjskega učenja. Med vsemi slovenskimi protestanti pa se je vsebini (sodobnega) pojmovanja vseživljenjskega učenja še najbolj približal v svojih delih in zahtevah Primož Trubar.

Že omenjene zahteve po razvoju posameznikove osebnosti, ki jih lahko v 16. stoletju pogojno opredelimo kot komponente vseživljenjskega učenja, najdemo tudi pri Trubarju. Kot tipičen primer bi lahko navedli *Svetiga Pavla listuve*:

Želel bi, naj bi jih naši Kranjci in Slovenci često prebiral, da bi postali, kakor stari pravijo, dobri biblici, v sv. pismu domači, načitani in učeni, zato da bi našo pravo krščansko vero in vse njene nauke izpričevali in potrjevali ne samo iz postil in dolgih razlag, temveč tudi iz studenca: s čistim besedilom, z izreki sv. pisma in s katekizmom, pa tudi da bi pri vseh napadih in disputacijah mogli obstati, zmagati in tolažiti se. (Rupel 1966: 194.)

Med najbolj izstopajočimi so Trubarjeva prizadevanja za to, da bi se čim več »lubih Slovincov« naučilo brati in pisati, pri čemer (razen otrok in mladine) vključuje tudi odrasle. Nedvomno so ga k takim željam in prizadevanjem, če odmislimo hotenje po dvigu nivoja kulture pri nas, vodili pretežno povsem verski, misijonarski vzgibi. V tem so si bili nemški in slovenski protestanti enaki, čeravno pri večini drugih pomembnih slovenskih protestantov to ni izraženo v tako velikem obsegu in intenziteti kot pri Trubarju. V predgovoru v *Abecedarium* iz leta 1550 je med drugim zapisal:

Obtu iest, kir sem tudi k animu starimu vom Slovencom naprei postavljen, sem te vegše štuke naše prave vere v le-te buqvice prepisal inu v tih sem tudi hotel pokazati an lagai, kratik pot, koku se ima an vsakateri skorai brati navučiti. (Trubar 2002: 285.)

V delu je eksplicitno izrazil željo, da bi se po možnosti vsakdo naučil brati, za kar je v nadaljevanju dela v didaktičnem smislu tudi poskrbel. To svojo željo in hotenje po izobraževanju vseh ljudi je nadaljeval v *Katekizmu* iz leta 1555, ki ga je dal predvsem zaradi lažje razumljivosti in berljivosti natisniti v latinici. Trubar je bil prepričan, da se lahko brez težav in hitro naučijo brati in pisati tako mladi kot tudi stari:

Inu nom se tudi zdi, de ta naša slovenska besseda s teimi latinskimi puhštabi se lepše inu leže piše tar bere. Zavolo tih triyh riči smo mi pustili druguč drukati z latinskimi puhštabi en Abecedarium inu le-ta kratki katekizmus. Iz tiga Abecedaria se mogo tii vaši lubi otročiči, inu tudi tii stari lahku inu hitru navučiti brati tar pisati. (Trubar 2002: 331.)

V tem kontekstu je treba omeniti tudi razvoj njegovih izobraževalnih ambicij, ko je v naslovni utemeljitvi *Abecedarija* iz leta 1555 zapisal, da se lahko iz njega hitro nauči brati in pisati, medtem ko je še v *Abecedariju* iz leta 1550 poudarjal zgolj učenje branja (prim. Trubar 2002: 311, 281). Pri Trubarju lahko identificiramo še

učenje »tujega« jezika pri odraslih, kar je tudi ena od komponent izobraževanja odraslih:

[I]mate po vseh svojih gradovih, dvorih in hišah svetopisemske in druge nabožne knjige v nemškem in slovenskem jeziku [...] [T]udi so se nekatere izmed Vas, rojene na Avstrijskem, zgornjem Štajerskem in Tirolskem, iz njih naučile slovenščine in le-to navadile brati tudi druge. (*Svetiga Pavla listuvi* v Rupel 1966: 195.)

Večina slovenskih protestantov pravzaprav ne tematizira posebej izobraževanja oziroma učenja odraslih ter vseživljenjskega učenja, v svojih delih tej problematiki ne dajejo posebnega poudarka in se večinoma z njo niti ne ukvarjajo.

5 Zaključek

Kmalu po razširitvi reformacije in njene zahteve, naj posamezniki sami s pomočjo branja svetih spisov stopijo v neposredni stik z Bogom, se je v Nemčiji pokazalo, da najbolj primanjkuje izobražencev, to je učiteljev in duhovnikov. Zaradi tega so Luther, ki je sicer prvi sprožil zahtevo po opismenjevanju vseh otrok, in drugi pomembnejši protestantski pedagogi večjo pozornost namenjali sekundarni stopnji izobraževanja, to je latinskim šolam in gimnazijam, kot elementarni stopnji šolanja in osnovnemu opismenjevanju. Zaradi tega je bila ljudska (ali nemška) šola namenjena tudi poklicni selekciji. Vidnejši nemški protestantski pedagogi se praviloma niso ukvarjali niti z opismenjevanjem niti s kakršno koli drugo obliko izobraževanja odraslih.

Slovenski protestanti se načeloma niso razlikovali od nemških, kar pomeni, da so največji poudarek in pozornost namenjali sekundarni stopnji izobraževanja, in to predvsem zaradi zadovoljevanja kadrovskega potreb – za zagotavljanje primerno izobraženih cerkvenih in posvetnih uradnikov. Elementarno šolanje, kolikor ga je pri nas bilo, je zato večinoma ostajalo na ravni najosnovnejšega opismenjevanja, ki naj bi – predvsem s pomočjo Svetega pisma – posamezniku omogočilo vzpostavitev individualnega stika z Bogom. Razen Trubarja se naši protestantski pedagoški pisci in drugi teoretiki praviloma niso posebej in sistematično ukvarjali z vprašanji izobraževanja in učenja po zaključku formalnega šolanja. To pravzaprav ni nenavadno ali čudno, saj se je v tem času pri nas komaj vzpostavljala norma pisne besede in pisnega izražanja.

Pri Trubarju lahko identificiramo oboje: tako komponento izobraževanja odraslih (tj. opismenjevanje) kot tudi komponento sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja. Svoja dela je zasnoval tako, da se lahko iz njih učijo vsi ne glede na starost. Skorajda enakovredno sta ga vodila želja po seznanjanju Slovencev s »pravo staro vero« in želja po splošnem izobraževanju svojih rojakov ter njihovem dvigu iz slabega kulturnega položaja. Za eno in drugo pa je osnova pismenost oziroma vsaj elementarna izobraženost.

Viri in literatura

- BERTIN, Giovanni Maria, 1961: *La pedagogia umanistica Europea nei secoli XV e XVI*. Milano: Marzorati.
- CIPERLE, Jože, 1996: Nov položaj šole in pouka na Slovenskem v 16. stoletju. Franc Jakopin, Marko Kerševan, Jože Pogačnik (ur.): *III. Trubarjev zbornik. Prispevki z mednarodnega znanstvenega simpozija Reformacija na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. 139–147.
- COMENIUS, Jan Amos, 1966: *Pampaedia. De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*. Pragae: Academia scientiarum Bohemoslovaca.
- DRIESCH, Johannes von den, ESTERHUES, Josef, ⁵1960: *Geschichte der Erziehung und Bildung. Vol. 1: Von den Griechen bis zum Ausgang des Zeitalters der Aufklärung*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- PAULSEN, Friedrich, ³1919: *Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart. Mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht*. Leipzig: Veit & Comp.
- RAUMER, Karl von, ⁴1872: *Geschichte der Pädagogik vom Wiederaufblühen klassischer Studien bis auf unsere Zeit*. Gütersloh: Bertelsmann.
- ROTH, Friedrich, 1898: *Der Einfluss des Humanismus und der Reformation auf das gleichzeitige Erziehungs- und Schulwesen bis in die ersten Jahrzehnte nach Melanchthons Tod*. Halle: Verein für Reformationsgeschichte.
- RUPEL, Mirko, 1951: Novo Trubarjevo pismo. *Slavistična revija* IV. 111–113.
- RUPEL, Mirko, 1965: *Trubarjeva skrb za študente*. Ljubljana: SAZU.
- RUPEL, Mirko, 1966: *Slovenski protestantski pisci*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- SCHMIDT, Vlado, 1986: Pedagoško delo protestantov na Slovenskem v 16. stoletju. *Simpozij Slovenci v evropski reformaciji šestnajstega stoletja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 203–211.
- TRUBAR, Primož, 1975: *Slovenska cerkovna ordninga*. Izbor. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- TRUBAR, Primož, 2002: Zbrana dela Primoža Trubarja. Igor Grdina (ur.): *Zbrana dela Primoža Trubarja. Knjiga I*. Ljubljana: Rokus.
- VIDMAR, Tadej, 2005: *Nastajanje novoveške stopenjske šolske strukture*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- VIDMAR, Tadej, 2006: Ali je zahteva po učenju, ki naj traja vse življenje, domislek sodobnosti? Janko Muršak, Tadej Vidmar (ur.): *Neformalno izobraževanje odraslih – nova možnost ali zgolj nova obveznost*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 33–62.